

Motion till riksdagen 2025/26:4211

av **Gudrun Nordborg m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2025/26:293 Skärpta regler för unga lagöverträdare

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår regeringens förslag i de delar det avser en sänkning av straffbarhetsåldern till 14 år.
2. Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700) i de delar det avser 29 kap. 7 §.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag om nödvändiga följdändringar och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör genomföra en översyn av reglerna om ungdomsreduktion och tillkännager detta för regeringen.

Bakgrund

Den 11 juni 2026 meddelade regeringen att de drar tillbaka sin proposition 2025/26:246 Skärpta regler för unga lagöverträdare. Detta eftersom regeringen inte lyckats få majoritet i riksdagen för sitt förslag om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år.

Regeringen meddelade vid samma tillfälle avsikten att återkomma med ett nytt förslag där straffbarhetsåldern sänks till 14 år.

Regeringens förslag

Regeringen föreslår i propositionen bl.a. att:

- Straffbarhetsåldern sänks till 14 år för allvarliga brott under en period om fem år.
- Ungdomsreduktionen avskaffas helt för unga myndiga.
- Ungdomsreduktionen minskas och straffmaximum höjs till fängelse i 18 år för lagöverträdare under 18 år.
- Påföljden ungdomsövervakning skärps.
- Regleringen vid misskötsamhet av påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst skärps.

Lagändringarna föreslås, i allt väsentligt, träda i kraft den 10 september 2026.

Vänsterpartiets ställningstagande

Vänsterpartiet står bakom regeringens förslag om att påföljden ungdomsövervakning skärps, att regleringen vid misskötsamhet av påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst skärps och att gränsen för när bevistalan ska väckas sänks. Däremot avslår vi bl.a. förslagen om sänkt straffbarhetsålder och förändrad ungdomsreduktion. Samtliga dessa förslag ökar repressionsnivån mot barn och unga, vilket saknar stöd i forskningen. Att regeringen nu väljer att lägga fram ett nytt förslag, där straffbarhetsåldern föreslås sänkas till 14 år i stället för 13 år förändrar inget i sak.

Påföljdssystemets åldersgränser och den särreglering som följer av ålder avseende straffmätning och påföljdsväl ser ut som de gör av mycket goda skäl. Vänsterpartiet vill särskilt understryka vikten av att den särställning barn har inom påföljdssystemet inte får urvattnas. Vi ser däremot behov av nya ungdomspåföljder och är inte främmande för att det införs fler sådana som kan komplettera de redan befintliga. Vi har inte heller något emot ökad kontroll av barn och unga som begått allvarliga brott. Förutsättningen är givetvis att de metoder och påföljder som införs är rättssäkra, särskilt anpassade för barn och unga och har ett tydligt behandlingsinriktat innehåll. Vi anser även att det återfallsförebyggande arbetet gentemot unga lagöverträdare bör förstärkas. Vidare måste nyrekryteringen av barn och unga in i kriminalitet stoppas. Att barn lockas in i kriminalitet är ett bevis för att samhället misslyckats med att skydda och stödja dessa barn.

Unga personer under 18 år som begår brott är i första hand barn med behov av stöd, skydd och långsiktiga sociala insatser. Forskning visar att ungdomars hjärnor inte är färdigutvecklade, särskilt när det gäller impuls kontroll och konsekvenstänkande. Redan utredaren i den statliga utredningen (SOU 2018:85) som såg över frågan om avskaffandet av straffrabatten för unga myndiga vid vissa brott, drog slutsatsen att det inte finns något empiriskt, eller erfarenhetsbaserat, stöd för skärpta påföljder för unga lagöverträdare. Utredningen hänvisar till att resultat från den mest aktuella hjärnforskningen, utvecklingspsykologin och kriminologin bara går att tolka som ett stöd för att behålla ett hänsynstagande till gärningspersoners unga ålder. Straffsystemet för unga har därför traditionellt vilat på vård och rehabilitering framför repression. Att införa barnfängelse riskerar att frånga denna grundläggande princip. En omfattande internationell och nationell forskning visar att frihetsberövande för unga inte per automatik leder till minskad återfallsrisk. Tvärtom finns det belägg för att institutionsmiljöer kan förstärka kriminella identiteter och fördjupa psykisk ohälsa och marginalisering. Tidöregeringens politik riskerar därför att bli kontraproduktiv. Forskningen visar också att faktorer som en fungerande skolgång, trygga vuxenrelationer, stöd i vardagslivet och tidiga insatser för barn i riskmiljöer hänger ihop med minskad risk för att barn hamnar i kriminalitet.

Regeringen bortser från Lagrådet

Regeringen har inte inhämtat några ytterligare synpunkter från Lagrådet i samband med att det nya förslaget lades fram. Lagrådet avstyrkte förslaget om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år för vissa brott. Lagrådet skriver i sitt yttrande att beredningen av förslaget inte uppfyller grundlagens krav, eftersom viktiga delar som påverkar förslagets innebörd har lagts fram separat och därför inte kunnat bedömas samlat av remissinstanserna. Lagrådet anser också att förslaget inte uppnår sina syften, såsom att motverka ungdomsbrottslighet, stärka samhällsskyddet eller ge upprättelse till brottsoffer. I stället finns en risk att brottsligheten flyttas ned till ännu yngre barn. Förslaget kan dessutom strida mot regeringsformen och barnkonventionen, bl.a. eftersom frihetsberövande av barn ska vara en sista utväg och ske under särskilda barnanpassade former. Lagrådet pekar även på praktiska problem, såsom ökad risk för felaktiga frihetsberövanden av barn. De avstyrker även förslaget om minskad ungdomsreduktion eftersom det hänger ihop med andra straffskärpningsförslag som inte ingått i beredningsunderlaget, vilket innebär att grundlagens beredningskrav inte är uppfyllt.

Även om dessa synpunkter inhämtades utifrån förslaget om att sänka straffbarhetsåldern till 13 år finns det inga anledningar att tro att Lagrådet skulle ha någon annan åsikt i det nu aktuella ärendet.

Regeringen bortser från remissinstanserna

Remissinstansernas kritik mot förslaget om sänkt straffbarhetsålder är omfattande. Det är både anmärkningsvärt och oroväckande att regeringen går vidare med utredningens förslag (SOU 2025:11) när det kritiserats så kraftfullt.

En övervägande majoritet av remissinstanserna avstyrker eller har invändningar mot utredningens förslag. Bland dessa finns Barnombudsmannen, Barnrättsbyrån, Borås tingsrätt, Barnens rätt i samhället (Bris), Brottsförebyggande rådet (Brå), Brottsofferjouren, Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, Domstolsverket, Ecpat Sverige, Ekobrottsmyndigheten, Fackförbundet ST, Förvaltningsrätten i Stockholm, Göta hovrätt, Göteborgs tingsrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Institutet för mänskliga rättigheter, Integritetsskyddsmyndigheten, Karlstads universitet, Linköpings universitet (Barnafrid), länsstyrelserna i Dalarnas, Kalmar, Skånes och Östergötlands län, Malmö kommun, Malmö tingsrätt, Malmö universitet, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Polismyndigheten, Riksdagens ombudsmän (JO), Rädda Barnen, Saco genom Akademikerförbundet SSR, Statens institutionsstyrelse (Sis), Statens skolverk, Socialstyrelsen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Sveriges Domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Södertörns tingsrätt, Tullverket, Umeå kommun, Unicef Sverige, Åklagarmyndigheten och Östersunds tingsrätt.

Remissinstansernas kritik bygger främst på forskning som visar att barn har sämre impulskontroll och svårare att överblicka konsekvenser än äldre ungdomar och vuxna. Många menar att det saknas belegg för att en sänkning skulle minska den grova brottsligheten och att risken för återfall i stället kan öka. Flera varnar också för att kriminella nätverk kan börja utnyttja ännu yngre barn. Remissinstanserna lyfter dessutom att den föreslagna modellen kan göra rättssystemet mindre förutsebart och svårare att förstå. Vidare bör barn som begår grova brott i första hand mötas med sociala, rehabiliterande och förebyggande insatser snarare än straff. Flera remissinstanser tar upp den sänkning av straffbarhetsåldern från 15 till 14 år som under en period prövades i Danmark. Eftersom sänkningen ökade risken för återfall ändrade Danmark sedan tillbaka till en straffbarhetsålder på 15 år.

Redan i dag är det möjligt att döma barn i åldern 15–17 år till fängelse om det föreligger synnerliga skäl som att brottet är mycket allvarligt. Om riksdagens majoritet, i strid med en mängd tunga remissinstanser och forskningen, väljer att sänka straffbarhetsåldern kommer fler väldigt unga barn att fängslas. Detta strider mot FN:s barnkonvention, som sedan 2020 är svensk lag. Enligt konventionen ska frihetsberövande av barn vara en sista utväg och användas under så kort tid som möjligt. Dessutom riskerar det nu aktuella förslaget tillsammans med regeringens barnfängelser att bana väg för en grupp mycket unga barn som tidigt blir livsstilskriminella. Vidare kommer sannolikt ännu fler och ännu yngre barn att groomas in i kriminalitet när de kriminella gängerna söker vidare efter nya utförare. Detta för in samhället på ett sluttande plan och ytterligare sänkningar av straffbarhetsåldern ligger nära till hands om Tidöregeringen får fortsätta att styra Sverige. Vänsterpartiet vill att gängledarna ska få kännbara fängelsestraff, inte de barn som utnyttjas för att utföra sprängningar och skjutningar. Barnen är både offer och förövare samtidigt, vilket måste tydliggöras både i lagstiftningen och vid hanteringen av dem. I motion 2025/25:132 har vi i stället för barnfängelse föreslagit att maxtiden för den slutna ungdomsvården förlängs.

Förändringar av ungdomsreduktionen m.m.

Strafftiderna för barn och unga har ökat kraftigt och fortsätter att öka. Medelstrafftiden, exklusive livstidsdömda utan angiven strafftid, för påbörjade fängelseverkställigheter av unga under 2024 var 887 dagar. Det är en ökning med nästan 140 dagar jämfört med 2023. Under 2024 hade 33 procent av unga som påbörjade en fängelseverkställighet en strafftid på ett år eller kortare, jämfört med 28 procent 2023. När det gäller jämförelsevis längre strafftider, två år eller längre, har andelen ökat från 49 till 51 procent under samma period. I det översta intervallet, tio år eller längre, inklusive livstidsdömda, har antalet ökat från 12 till 33 personer (Kriminalvård och statistik, 2024).

Ökningen av strafftider bland unga bedöms till stor del kunna förklaras av lagändringen om slopad ungdomsrabatt för myndiga vid allvarlig brottslighet, som trädde i kraft den 2 januari 2022. Ändringen innebar att unga lagöverträdare i åldern 18–20 inte längre får reducerat straff på grund av sin ålder vid brott med fängelse i lägst ett år eller mer. I likhet med flera remissinstanser såg Vänsterpartiet risken för att ändringen skulle leda till ökad nyrekrytering av ännu yngre barn in i kriminalitet, vilket nu visar sig ha blivit konsekvensen. Vi lyfte också remissinstansers oro för att förslaget skulle medföra en indirekt höjning av repressionsnivån även för barn i åldern 15–17 år

genom att praxis för omyndiga lagöverträdare påföljder skulle förskjutas i mer repressiv riktning för att parera tröskeeffekter vid 18-årsdagen (prop. 2021/22:17, mot. 2021/22:3657). Vår oro har tyvärr besannats och lagändringen har efter en HD-dom fått till följd att det i dag sitter barn under 18 år dömda till långa fängelsestraff på klass 1-anstalter tillsammans med livstidsdömda män.¹ Denna utveckling gör att det är ytterst ansvarslöst av regeringen att nu föreslå ökad repression mot barn och unga.

Att ta bort ungdomsreduktionen helt för unga myndiga kommer att leda till att även mindre allvarlig brottslighet, utan samband med gängkriminalitet, ska bestraffas fullt ut. Effekterna av det nu aktuella förslaget måste också ses sammantaget med regeringens förslag om skärpning av ett femtiotal straffskalor (prop. 2025/26:218), vilka omfattar brott som inte alltid har samband med kriminella gäng. Justitiekanslern (JK) påminner i sitt remissvar om att den dåvarande regeringen i propositionen om slopad ungdomsrabatt för myndiga vid allvarlig brottslighet, bedömde att skälen för särbehandling vid straffmätningen fortfarande vägde över när det gäller brottslighet av mindre allvarligt slag och att man då ville undvika onödiga repressionsökningar. JK anser att det inte har anförts några övertygande skäl för varför denna bedömning inte längre gör sig gällande. Att minska ungdomsreduktionen för barn under 18 år kommer också att leda till en ökad repressionsnivå även för mindre allvarliga brott utan samband med gängkriminalitet. Även här måste regeringens övriga förslag om höjda straff beaktas. Även regeringens förslag om att höja straffmaximum för brott som någon har begått innan hen fyllt 18 år till fängelse i 18 år framstår som en förskjutning i den straffrättsliga synen på barn som inte är motiverad. Flera remissinstanser ifrågasätter förslaget förenlighet med barnkonventionen. Vi kan, i likhet med flera remissinstanser, inte se behovet av att öka repressionen mot unga personer, i synnerhet inte för brott som saknar samband med gängkriminalitet, vilket är den typ av brottslighet som regeringen säger sig vilja bekämpa.

Läs mer om vår inställning till regeringens förslag i vår tidigare motion 2025/26:4142 med anledning av prop. 2025/26:246 Skärpta regler för unga lagöverträdare.

I motion 2025/26:3920 med anledning av prop. 2025/26:132 Frihetsberövande påföljder för barn och unga finns mer att läsa om vår syn på barn och unga som begått brott.

¹ Högsta domstolens dom mål: B 6596–24 2025-03-25.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/hd-fasts-lar-mangarig-fangelsedom-mot-16-aring>.

Sammanfattningsvis anser Vänsterpartiet att regeringens förslag om att sänka straffbarhetsåldern till 14 år och att ta bort ungdomsreduktionen bör avslås. I stället bör regeringen genomföra en översyn av reglerna för ungdomsreduktionen och återkomma med nödvändiga följdändringar.

Riksdagen bör avslå regeringens förslag i de delar det avser en sänkning av straffbarhetsåldern till 14 år. Detta bör riksdagen besluta.

Riksdagen bör avslå regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken (1962:700) i de delar det avser 29 kap. 7 §. Detta bör riksdagen besluta.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag om nödvändiga följdändringar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör genomföra en översyn av reglerna om ungdomsreduktion. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Gudrun Nordborg (V)

Samuel Gonzalez Westling (V)

Tony Haddou (V)

Håkan Svenneling (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Jessica Wetterling (V)